

УДК 368.8

МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧИМІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Олена Василівна МАРЦЕНЮК-РОЗАРЬОНОВА

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту Вінницького національного аграрного університету
E-mail: ovm-r@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто і проаналізовано динаміку основних показників діяльності страхових компаній в галузі майнового страхування. Виявлено чинники впливу на структурні зміни в майновому страхуванні. Визначено основні тенденції та напрямки оптимізації майнового страхування в Україні.

Аннотация. В статье рассмотрена и проанализирована динамика основных показателей деятельности страховых компаний в отрасли имущественного страхования. Выявлены факторы влияния на структурные изменения в имущественном страховании. Определены основные тенденции и направления оптимизации имущественного страхования в Украине.

Ключові слова: майнове страхування, страхування цивільної відповідальності, страхування майна юридичних осіб, страхування майна фізичних осіб, ринок майнового страхування.

Ключевые слова: имущественное страхование, страхование гражданской ответственности, страхования имущества юридических лиц, страхования имущества физических лиц, рынок имущественного страхования.

Постановка проблеми. Як засвідчує аналіз історії та сучасного становлення інституту страхування, зокрема майнового, страхування є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка успішно функціонувати не може. Майнове страхування має стати одним із основних механізмів поновлення порушених майнових інтересів осіб у випадках непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, що позитивно впливає на зміцнення фінансів держави.

Втім, слід зауважити, що сучасний стан правовідносин з майнового страхування на страховому ринку України свідчить про серйозні суперечності та прогалини в чинному законодавстві. Крім того, сама держава гальмує розвиток майнового страхування, відшкодовуючи збитки, головним чином шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі. Можна стверджувати, що допомога держави важлива, але ні в якому разі вона не повинна стати єдиним або основним джерелом компенсацій.

У зв'язку з цим створення системи фінансових гарантій, розвиток майнового страхування в Україні як механізму захисту майнових інтересів є і необхідним, і особливо значимим.

Майнове страхування є найширшою галуззю страхового ринку, включаючи цілий комплекс видів страхування (вантажів, усіх видів транспорту, майна юридичних та фізичних осіб, заставного майна тощо). Об'єднано ці підвиди в одну галузь через спільність об'єктів страхування, на які спрямовано захист, це – майно і майнові права страхувальників. Страхування майна сьогодні становить найзначніший сегмент страхового ринку: його частка вже перевищила 70 %.

В державах з розвинутою ринковою економікою майнове страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави. Воно не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків, але й є одним з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій. У державах з неринковою системою господарювання, до якої належала наша країна, майнове страхування відіграє додаткову роль, оскільки відшкодування збитків головним чином здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку фундаментальних питань теорії та практики страхування майна зробили західні вчені – А. Манес, Д. Бланд, Дж. Діксон, В. Гейльман, В. Гаврийський, Д. Фарні.

Теоретичні та практичні аспекти майнового страхування досліджувались у роботах вітчизняних науковців В. Д. Базилевича, Н. Н. Внукової, О. Д. Вовчак, С. С. Осадця, О.Д. Заруби та ін. Аналіз добровільного ринку майнового страхування в Україні у своїх працях здійснювали такі вітчизняні науковці, як О. Парашак, Н. Лисенко. Питання страхування майна громадян в Україні розглянуті в роботах Т. Д. Кривошлик.

Невирішені фрагменти проблеми. Варто відмітити, що у вітчизняній фінансово-економічній літературі ґрунтовним дослідженням, що стосуються визначення загальнотеоретичних проблем майнового страхування і науковим розробкам, орієнтованим на практичне застосування, приділена незначна увага.

Метою статі є дослідження майнового страхування в Україні, визначення його особливостей та значимості у повсякденному житті, а також перспективи розвитку в майбутньому.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Страхування майна – галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних і фізичних осіб, де в якості об'єкта страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням і розпорядженням майном.

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Мета такого страхування – компенсування шкоди.

До майнових видів страхування також відносять страхування цивільної відповідальності, яке здійснюється у формі добровільного страхування.

За договорами майнового страхування може бути застрахована будь-яка частина майна. Юридичні та фізичні особи можуть застрахувати майно як у повній його оцінці, тобто за дійсною, реальною вартістю, так і в певній частці.

При страхуванні майна страхова сума не може перевищувати його дійсної вартості на момент укладання договору. Під дійсною вартістю майна найчастіше розуміється відновлювальна (балансова) вартість. Договори страхування майна можуть бути укладені на один рік і на невизначений

термін зі щорічним перерахунком вартості майна і суми річних платежів. Договір, укладений на невизначений строк, вважається продовженим на наступний рік за умови внесення до закінчення поточного року певної частини (зазвичай 20-25 %) страхових платежів, розрахованих на наступний рік [4].

Страхувальниками у майновому страхуванні можуть бути юридичні й (або) фізичні особи. Залежно від того, хто виступає у ролі страхувальника, ця галузь страхування охоплює дві підгалузі:

1. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна): нерухоме майно; обладнання; устаткування; транспортні засоби; вантажі; інструменти; інше майно підприємств.

2. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна): будівлі та квартири громадян; домашні тварини; транспорт; домашнє майно та майно на садибі; інше майно [3].

Фізичні особи найчастіше страхують транспортні засоби, домашнє майно, будівлі, квартири (на випадок ремонту), тварин та ін. На думку багатьох вітчизняних дослідників, головною проблемою, що перешкоджає збільшенню валових страхових премій, є саме недовіра населення до страхових компаній. Головними причинами цього є наступні: низький рівень якості страхових послуг, незначний обсяг страхових виплат, недосконалість нормативно-правової бази, неврахування інтересів населення при здійсненні страхування, непорядність деяких страхувальників [6].

Страхування майна в Україні здійснюється в добровільній і обов'язковій формах. Страхування майна фізичних осіб здійснюється в основному в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси.

В добровільному страхуванні майна на сьогодні найбільш актуально страхування заміської нерухомості – котеджів, дачних будинків. У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткуванню, ремонту. Це пов'язано з так званим "ремонтним бумом", який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати, що вкладені засоби не підуть прахом через те, що його сусіди зверху забудуть закрити кран [2].

Ринок страхування майна в Україні за 6 місяців 2013 перевищив 3,478 млрд грн, що на 81,5 % або 1,561 млрд грн більше ніж за аналогічний пе-

ріод минулого року. На рис. 1 відображено динаміку премій і виплат по страхуванню майна.

Рис. 1. Динаміка премій і виплат по страхуванню майна, 6 місяців 2009-2013

Джерело: за даними електронного ресурсу <http://forinsurer.com/>

Страховиками було укладено 2 777,2 тис. договорів страхування, що на 3,5 % або 99,3 тис. шт. менше, ніж роком раніше.

За 6 місяців 2013 зафіксовано 6,5 тис. страхових випадки (2012 рік – 16,9 тис.), за якими виплачено 105,6 млн грн страхового відшкодування, що на 46,2 % або на 90,6 млн грн менше ніж за 6 місяців 2012 року.

Суттєвим стимулом для розвитку ринку майнового страхування є посилення зацікавленості власників, а також розпорядників майна в його збереженні, що пов'язано з масовою приватизацією в Україні і поступовим подоланням стереотипу про те, що держава відшкодує завданий збиток. Загальний приріст чистих страхових премій у I півріччі 2013 року (+16,3 %) сформувався за рахунок суттєвого зростання надходжень платежів зі страхування фінансових ризиків (+63,8 %), страхування життя (+34,0 %), страхування кредитів (+65,0 %), страхування майна (+23,8 %).

У структурі чистих страхових премій за видами страхування станом на 30.06.2013 традиційно найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 2870,4 млн грн (або 27,5 %) (станом на 30.06.2012 даний показник становив 2 880,0 млн грн (або 32,1 %)); страхування майна – 1 182,5 млн грн (або 11,3 %) (станом на 30.06.2012 – 955,2 млн грн (або 10,6 %)); страхування життя – 1 032,3 млн грн (або 9,9 %) (станом на 30.06.2012 – 770,4 млн грн (або 8,6 %)) [4].

Важливу роль в розвитку страхування відіграє також населення промислового виробництва,

поліпшення інвестиційного клімату і зростання товарообігу між Україною та іншими країнами. Нерідко вимога страхування є неодмінною умовою інвесторів, які вимагають набути кваліфікованого страхового покриття, щоб захистити свої капіталовкладення.

Роль каталізатора на цьому етапі відіграють банки, що вимагають страхування застави і при кредитуванні клієнтів – юридичних і фізичних осіб. Щоправда, як зазначають експерти, в Україні така форма роботи незрідка перетворюється на псевдострахування, що супроводжується ще й наполегливою «рекомендацією» страхуватися в компанії, на яку вкаже банк, а саме – в кептивній фірмі, створеній на основі капіталу банку.

Перспективи розвитку майнового страхування вимагають суттєвих змін у системі підготовки та забезпечення кадрами учасників страхового ринку: збільшення чисельності працюючих на ринку страхування спеціалістів, залучення до роботи висококваліфікованих працівників (актуаріїв, сюрвеєрів, аварійних комісарів, аджастерів, брокерів).

Однією з найважливіших умов успішного розвитку майнового страхового ринку є формування комунікацій з споживачами шляхом його страхової освіти через засоби масової інформації, а також вдосконалення страхових продуктів. [1] Тенденція зміни основних показників діяльності страхового ринку за останні два квартали 2012 року та перші два квартали 2013 року свідчить про наявність якісних зрушень на цьому ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Страхова діяльність, млн грн

	I півріччя 2012	I півріччя 2013	Темпи приросту I півріччя 2013/ I півріччя 2012	
			млн грн	%
Валові страхові премії	9 581,9	14 334,3	4 752,4	49,6
Валові страхові виплати	2 599,6	2 284,0	-315,6	-12,1
Рівень валових виплат, %	27,1	15,9	-	-
Чисті страхові премії	8 977,8	10 437,4	1 459,6	16,3
Чисті страхові виплати	2 497,0	2 232,8	-264,2	-10,6
Рівень чистих виплат, %	27,8	21,4	-	-

Так, у порівнянні з першим півріччям 2012 року обсяг надходжень валових страхових премій зріс на 4 752,4 млн грн (49,6 %), обсяг чистих страхових премій збільшився на 1 459,6 млн грн (16,3 %). Основним фактором збільшення валових страхових премій у порівнянні з першим півріччям 2012 року стало збільшення обсягу валових страхових премій, зокрема, із добровільного майнового страхування (темпи приросту 58,2 %), в т.ч. зі страхування фінансових ризиків (темпи приросту 142,6 %), добровільного страхування відповідальності (темпи приросту 194,2 %), страхування життя (34,0 %). Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за перше півріччя 2013 року становила 72,8 %, що на 21 в. п. менше в порівнянні з першим півріччям 2012 року. Рівень валових виплат у порівнянні з аналогічним періодом 2012 року (27,1 %) зменшився на 11,2 в. п. та становив 15,9 %. Таке падіння відбулося за рахунок майже незмінного обсягу страхових виплат при збільшенні на 49,6 % надходжень валових страхових платежів.

Обсяг чистих страхових виплат зменшився на 10,6 %. У структурі зазначеного показника відбулися значні зміни в розрізі видів страхування: у порівнянні з першим півріччям 2012 року приріст страхових виплат відбувся за такими видами страхування: медичне страхування (13,1 %), страхування життя (54,2 %), при цьому зменшилися чисті страхові виплати зі страхування медичних витрат (11,9), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (46,2 %), майна (45,7 %), страхування кредитів (44,3 %), страхування фінансових ризиків (85,6 %).

Отже, провівши порівняння декількох років, можна побачити, що майнове страхування посідає важливу роль в економіці нашої країни.

Висновки. Розвиток ринку в цілому багато в чому залежатиме від розвитку роздрібного страхування. Компанії, які вже зараз почали вибудувати агентську мережу, володіють безперечною конкурентною перевагою. Основні функції, які виконує обізнаний страховий агент, – це реклама страховика, інформування та консультування страховика.

Першочерговими завданнями для оптимізації розвитку майнового страхування в Україні мають стати:

1) з метою усунення причин можливості низької якості страхових послуг є потреба насамперед у розробці та затвердженні Національним банком, Уповноваженим органом та Фондом державного майна України національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна (майнових прав), та вартості майна з метою страхування;

2) щоб страховий ринок функціонував стабільно, а страховики були спроможні виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, а також щоб була належна керованість страхового підприємництва, недостатньо вдосконалювати лише законодавство, що регулює грошовий ринок. Необхідно розробляти і впроваджувати систему кодексів, та створення сукупності законодавчих актів, які б охоплювали усі сектори ринкової економіки, сприяли упорядкуванню взаємовідносин між суб'єктами ринку на всіх фазах процесу відтворення;

3) підвищення ефективності страхової діяльності можливе лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Основи страхування: навч. пос. — К. : «Знання». — 2004. — с. 144.
2. Бойко О. С. Зміст майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
3. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. — К. : Знання, 2011. — 391 с.
4. Журнал про страхування та перестраховування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://forinsurer.com/>.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за перше півріччя 2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Рубан С. О. Тенденція розвитку майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.